

ستایش و یادبود پیامبر (ص) و اهل بیت (ع) در شعر و هنر معاصر بلوچ

چکیده

ادبیات و هنر خطه بلوچستان، همچون دیگر مسائل پیرامون مردم این منطقه، مهجور مانده است و علی‌رغم داشتن ویژگی‌های قابل توجه، کم‌تر مورد استقبال و عنایت پژوهشگران قرار دارد. اندک پژوهش‌های پیرامون آن، توسط بلوچ‌زبانان علاقه‌مند، انجام پذیرفته است. اسلوب، مضامین و ساختار اشعار معاصر بلوچی مشابه ادبیات کلاسیک ایران و به‌ویژه ادبیات غنایی قرون چهارم تا هفتم هجری است. عشق و حماسه دو مضمون اصلی سروده‌های بلوچی می‌باشد که به شکل منظومه‌های داستانی، روایت می‌شود. در کنار این مضامین، مسائل دپگری نیز مطرح شده که سروده‌های دینی و اعتقادی و همین‌طور مدح و یادبود پیامبر اسلام و اهل بیت بزرگوار ایشان را در زمره مسائل برجسته این اشعار معرفی کرد. این پژوهش در پی آن است به تبیین و نقد جایگاه پیامبر و اهل بیت در اشعار معاصر بلوچی و چگونگی مدح و منقبت پیامبر (ص) و اهل بیت (ع) در شعر شاعران و هنرمندان معاصر بلوچ به روش توصیفی و تحلیلی بپردازد. نتایج تحقیق حاضر بیانگر این می‌باشد که آثار هنری و سروده‌های بلوچی متعددی پیرامون مدح و منقبت پیامبر و اهل بیت وجود دارد و شاعران این سرزمین، نسبت به بزرگان دین اسلام، مشتاق و علاقه‌مند بوده‌اند و در شعرشان، این بزرگواران را به نیکی یاد کرده‌اند.

اهداف پژوهش:

۱. بررسی ستایش پیامبر (ص) و اهل بیت (ع) در شعر معاصر بلوچ.
۲. بررسی مضامین دینی در هنر معاصر بلوچ.

سوالات پژوهش:

۱. ستایش پیامبر (ص) و اهل بیت (ع) در شعر معاصر بلوچ چه جایگاهی دارد؟
۲. مضامین دینی در هنر معاصر بلوچ چه جایگاهی دارد؟

کلیدواژه‌ها: پیامبر، اهل بیت، شعر بلوچی، ستایش، مدح.

مقدمه

تا اواخر قرن نوزدهم میلادی ادبیات قومی بلوچی غالباً به صورت شفاهی از نسلی به نسل دیگر منتقل می‌شد. از آن زمان، پژوهشگران به گردآوری ادبیات شفاهی بلوچ‌ها پرداخته و به ثبت و ضبط اشعار و داستان‌های بلوچی همت گماشتند. بلوچ‌ها خود از اواسط قرن بیستم به تحقیق و نگارش در زبان و ادبیات خویش پرداختند. آن‌ها آثار ادبی فراوانی را گردآوری و چاپ و منتشر کرده‌اند. شاعران بلوچ دریافته بودند که می‌توانند با روایت حوادث و بیان میراث قومی مردم بلوچستان به صورت شعر، به جذابیت و ماندگاری آن‌ها کمک کنند و خود را در انتقال فرهنگی این قوم از یک نسل به نسل دیگر سهیم سازند. به عبارت دیگر، «شاعران تلاش می‌کردند که همه رویدادها را به صورت شعر در بیاورند تا بهتر حفظ شوند و از یادها نروند. بسیاری از دانسته‌های امروز ما، نتیجه همان تلاش، شناخت و احساس شاعران دوران گذشته است که به صورت شعر از آن‌ها باقی مانده است. تعداد زیادی از اولین شاعران بلوچ آثاری از آن‌ها باقی مانده است. به مالاها معروف هستند زیرا مالاها بودند که با همان سواد مختصر خود بخشی از آثار خود را مکتوب کرده و از خطر نابودی نجات دادند» (محمودزهی، ۱۳۹۲: ۳۸). بدون شک، ستایش و مدح یک الگوی رفتاری فطری در انسان است؛ انسان فطرتاً و بدون آموختن، از چیزی که آن را زیبا می‌فهمد، احساس لذت و سرور کرده و زبان به ستایش و مدح آن می‌گشاید.

توصیف و بیان فضیلت‌های بندگان وارسته الهی، که هدایت‌گران و اسوه‌های پرشکوه بشریت‌اند، چه در زمان حیات و چه پس از مرگ‌شان، یکی از وظایف برجسته مؤمنان و از جمله آموزه‌های تربیتی و انسان‌ساز در قرآن کریم و روایات اهل بیت علیهم السلام به‌شمار می‌رود. قوم بلوچ، با بهره‌بردن از مهم‌ترین ابزارهای احساسی و عاطفی یعنی ادبیات، آن‌هم در قالب شعر که نقطه اوج بیان احساس است، برای نشر دیدگاه‌های مذهبی خود بهره بردند. از جمله شاعرانی که به ستایش و یادبود پیامبر و اهل بیت پرداخته‌اند، می‌توان به مولوی عبدالله روانبد، تاج محمد بزرگ‌زاده، چراغ آسکانی، خدارحم شکل‌زهی، سید عبدالرئوف سیدزاده، عید محمد شهلای بر، عبدالرحمن حواشی و... اشاره کرد. شاعران بلوچ پارسی‌گو از بارزترین نموده‌های پیشرفت اخلاقی و روحانی است که در کنار پرداختن آن به مسائل دینی که وظیفه هر فرد دین‌داری است. از زوایای مختلف قابل ارزیابی و نگرش است و حوزه وسیعی را دربر می‌گیرد که پرداختن به هر مورد، جزئی از این دریای بیکران مستلزم تلاش وافر و ریزبین موشکافانه است. سیستان و بلوچستان در جنوب شرقی ایران قرار دارد و متشکل از دو منطقه: سیستان و بلوچستان است. در هنر این منطقه نیز تزئینات و شکل‌های بسیار متنوعی وجود دارد. بارزترین آن‌ها را می‌توان در سفال، سوزن‌دوزی و زیورآلات و نقاشی مشاهده کرد. عوامل مختلف طبیعی و فرهنگی و تاریخی باعث شکل‌گیری رنگ و فرم و مضمون در تزئینات هنری این منطقه شده است. هنرمندان این دو منطقه در تزئینات آثار خود خصوصیات و کیفیت‌های بصری را رعایت کرده‌اند. بررسی مضامین مذهبی مربوط به پیامبر (ص) و ائمه (ع) از مسائل مورد بررسی در این پژوهش است.

بررسی پیشینه پژوهش حاکی از این است که تاکنون اثر مستقلی با این عنوان به رشته تحریر درنیامده است. لذا در پژوهش حاضر که به روش توصیفی و تحلیلی انجام شده است، این مسائل مورد تحلیل و بررسی قرار گرفته است.

نتیجه‌گیری

شاعران بسیاری برای توصیف خصایل نیکوی پیامبر دست به قلم شده و اشعار زیبا در مدح پیامبر نوشته‌اند. در این بین، شاعران معتقد و متدین بلوچ نیز، همواره ارادت خویش را به حضرت محمد (ص) نشان داده‌اند و سروده‌های زیادی در ستایش و یادبود ایشان برجای گذاشته‌اند. در سرودهای بلوچی، تصویری که از پیامبر ارائه شده به این شکل است که ایشان، پیامبر صلح و مهربانی، بنیانگذار اسلام و آخرین پیامبر می‌باشد که دین یکتاپرستی را ترویج داد و قرآن معجزه الهی در زمان ایشان اتفاق افتاد که به صورت وحی به ایشان می‌رسید. فضائل و صفات اخلاقی ایشان بسیار گسترده و وسیع است. بسیاری از شاعران بلوچ سعی داشته‌اند تا با سرودن اشعاری گوشه‌ای از فضائل آن حضرت را بیان کنند.

شعرای بلوچ در حدّ وسیع خویش به ائمه اهل اطهار (ع) و حضرت ختمی مرتبت ابراز عشق و اظهار ارادت کرده و هر یک به زبانی مدح و ثنای آن مجمع کمال را می‌گویند. بسیاری از دانشمندان اهل تسنن درباره حضرت فاطمه زهرا (س) قلم زده‌اند و از مطالب ذکر شده نتیجه می‌شود که همه این دانشمندان و نویسندگان به آن حضرت احترام گذاشته‌اند و مدح‌هایی درباره آن حضرت ثبت کرده‌اند و نتوانسته‌اند بر وجود مبارکش خدشه یا ایرادی وارد کنند، زیرا طهارت و پاکی حضرت زهرا (س) و مقام بالای آن حضرت نزد خداوند و رسول الله (ص) جایی برای ایجاد خدشه به وجود مبارک آن حضرت نگذاشته است. رفتار و احترام پیامبر (ص) نسبت به حضرت فاطمه (س) بارها و بارها در برابر دیدگان بسیاری از اصحاب تکرار شده بود، لذا صدیقه طاهره برتر از آن بود که جز مدح بتوانند چیز دیگری درباره‌اش بگویند.

منابع و مأخذ:

قرآن کریم

اشرف‌زاده، رضا. (۱۳۸۱). پیغام اهل راز (بخش اول). تهران: انتشارات شایک.

ابن اثیر جزری، علی بن محمد. (۱۴۱۵). اسدالغابه فی معرفة الصحابة، تحقیق و تعلیق علی محمد معوض و عادل احمد عبدال موجود، بیروت: دارالکتب العلمیة.

ابن عبدالبر، یوسف بن عبدالله. (۱۴۱۵). الاستیعاب فی معرفة الأصحاب، تحقیق و تعلیق علی محمد معوض و عادل احمد عبدال موجود، بیروت: دارالکتب العلمیة.

جهان تیغ، غلامحسین. (۱۳۸۱). شعر بلوچ. زاهدان: انتشارات خرم.

باقری چوکامی، سیامک. (۱۳۹۱). قوم بلوچ. تهران: انتشارات امیرکبیر.

ناصری‌نیا، محمدرضا. (۱۳۸۸). شناخت تاریخی بلوچستان. تهران: انتشارات عقیل.

ندوی، ابوالحسن علی. (۱۳۹۴). به سوی مدینه. مترجم: قاسمی، محمد قاسم و دهقان، عبدالقادر، چاپ چهارم، زاهدان: انتشارات علامه ندوی.

محمودزهی، موسی. (۱۳۹۱). آئین‌ها، باورها و فرهنگ مردم بلوچستان. تهران: انتشارات آبنوس.

محمودزهی، موسی. (۱۳۹۲). هنر بلوچستان. انتشارات مشهد: پیام اندیشه.

کرد، نورالله. (۱۳۸۶). تذکره شاعران معاصر. انتشارات، تهران: پویان فرزندگان.

کریمی، عبدالغنی. (۱۳۹۹). منقبت پیامبر در شعر بلوچی. همایش سیره نبوی، مدرسه علوم دینی فاروقیه.

کحاله، عمرضا. (۱۴۰۴). اعلام النساء فی عالمی العرب و الاسلام. بیروت: مؤسسه الرساله.

رزمجو، حسین. (۱۳۶۳). بوستان شیخ اجل سعدی. تهران: انتشارات سپهر چاپ چهارم.

یونسیان، علی اصغر. (۱۳۷۴). ریحانه النبی (ص). تهران: انتشارات صدر.

طبرانی، سلیمان بن احمد. (۱۴۰۴). المعجم الکبیر. تحقیق: حمدی عبدالمجید السلفی، ج ۲، بیروت: دار احیاء التراث العربی.

عسقلانی، ابن حجر احمد بن علی. (۱۴۱۵). الاصابه فی تمییز الصحابه. تحقیق و تعلیق: عادل احمد عبدالموجود و علی محمد معوض، بیروت: دارالکتب العلمیه.

نظری، امیر؛ زکریایی کرمانی، ایمان و سرارودی، مهنوش. (۱۳۹۳). «مطالعه تطبیقی نقوش سفالینه‌های کلپورگان با نقوش سوزن‌دوزی بلوچ». مطالعات تطبیقی هنر، دوره ۴، شماره ۸، ۳۱-۴۷.